

Сергій Гречанюк,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Тернопільського національного
економічного університету

Галина Терещук,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
конституційного, адміністративного
та фінансового права
Тернопільського національного
економічного університету

Лідія Мамчур,

помічник адвоката

ТЕОРІЯ ВЗАЄМОДІЇ В УПРАВЛІННІ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Актуалізовано проблему дослідження виникнення та розвитку наукових положень, які визначають зміст наукової категорії «теорія взаємодії» в загальній теорії управління та управлінні правоохоронними органами.

Ключові слова: управління, взаємодія, правоохоронні органи, система.

Гречанюк С., Терещук Г., Мамчур Л.

Теория взаимодействия в управлении правоохранительными органами

Актуализирована проблема исследованию возникновения и развития научных положений, которые определяют содержание научной категории «теория взаимодействия» в общей теории управления и управлении правоохранительными органами.

Ключевые слова: управление, взаимодействие, правоохранительные органы, система.

Hrechanyuk S., Tereschuk H., Mamchur L.

Theory of Interaction in Law Enforcement Administration

The article is devoted to the problem – research of origin and development of scientific positions which determine maintenance of scientific category «interaction» in the general theory of management and management law enforcement authorities.

Keywords: management, interaction, law enforcement authorities, system.

Постановка проблеми. Сучасна концепція розвитку правоохоронної сфери пов'язана із появою нових структур та інституцій. Широке використання можливостей правоохоронних органів зумовлене їхніми завданнями та функціями та неможливе без тісної співпраці. Спільна діяльність у достатньо складних умовах, у яких нині реалізується правоохоронна функція, є запорукою та фактичною вимогою для можливості ефективного запобігання правопорушенням, а також гарантування підвищення правопорядку в країні. Тому питання розробки теоретичних аспектів взаємодії залишаються вкрай актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий науковий внесок у розробку різних аспектів взаємодії в державному управлінні, адміністративному праві, а також в теорії адміністративної діяльності зробили відомі вчені-юристи: В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, В. Т. Білоус, І. Л. Бородін, І. П. Голосніченко, Є. О. Дідоренко, Є. В. Додін, Р. А. Калюжний, С. В. Ківалов, В. К. Колпаков, В. О. Шамрай, В. К. Шкарупа та ін.

Отже, **метою статті** є наукове узагальнення та аналіз теоретичних аспектів питань взаємодії в адміністративній діяльності правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід погодитися з В. Т. Білоусом у тому, що правоохоронні органи спеціально створюються для виконання правоохоронної діяльності та наділені відповідними повноваженнями. Вони є незалежними один від одного й утворюють єдину систему, системоутворюючим фактором якої є пріоритетне завдання, що полягає у забезпеченні законності та правопорядку [1, с. 29].

Під правоохоронними органами, на думку А. М. Кучука, слід розуміти спеціально уповноважені державні органи, що наділяються державно-владними повноваженнями з метою професійного здійснення на підставі та відповідно до чинного законодавства, а у випадках, встановлених законом, – у відповідній процесуальній формі із застосуванням правових засобів діяльності, спрямованої на охорону прав та свобод людини і громадянина, законності та правопорядку, усіх врегульованих правом суспільних відносин [2, с. 130].

На думку О. В. Тюріної, система правоохоронних органів – це сукупність спеціалізованих органів держави, що здійснюють правоохоронну діяльність. Правоохоронна діяльність виступає системоутворюючим чинником об'єднання правоохоронних органів (видів правоохоронних органів) в систему, цільовим призначенням якої є всебічна і повноцінна охорона і захист основних прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина [3].

У правовій науці є і більш спрощені моделі визначення правоохоронних органів, наприклад, через охоплення цим поняттям всіх державних органів і організацій, які хоча б наділені правоохоронними функціями [4, с. 71–72]; [5, с. 9].

Зазначені підходи до визначення правоохоронних органів свідчать про те, що сучасна правова наука сформувала достатньо комплексне уявлення про окремі елементи правоохоронної системи держави, а також окремі організаційні та правові засади функціонування конкретно взятих правоохоронних органів.

Проте якщо проаналізувати зміст та напрямки досліджень правоохоронної системи, можна констатувати, що, по-перше, вони носять яскраво виражений теоретичний характер, визначають функції правоохорони, місце в державному механізмі тощо, при цьому конкретним організаційним, управлінським засадам (за певними винятками) функціонування приділене другорядне значення; по-друге, дотепер спостерігається плюралізм поглядів на саму систему органів правоохорони; по-третє, в контексті нашого дослідження ми відзначаємо, що питання організації правоохоронних органів (та їхньої взаємодії) аналізується в багатьох наукових роботах, проте такі дослідження побудовані на конкретних прикладах, сформованих схемах, при цьому поза увагою залишається сама теорія взаємодії в управлінні правоохоронними органами. Тому актуальним завданням для сучасної правової та управлінської науки, яка досліджує правоохоронну систему, є формування та обґрунтування теорії взаємодії означених органів.

Теорія (грец. *theoria* – дослідження, спостереження) – найрозвинутіша форма наукового знання, яка дає цілісне, системне відображення закономірних та сутнісних зв'язків певної сфери дійсності [6]. Теорія – це пізнане, свідоме надбання практики, з'ясування її закономірностей, провідних тенденцій [7].

Насамперед слід відзначити, що спроб визначити подібну теорію у сучасних наукових роботах дотепер не проводилось. Тому слід погодитись з філософом К. Поппером, який у своїй концепції сформулював три основні вимоги до новітньої теорії знання. По-перше, нова теорія повинна виходити з простої, нової, плідної та об'єднуючої ідеї. По-друге, вона має бути такою, що незалежно перевіряється, тобто вести до представлення явищ, які дотепер не спостерігалися. Інакше кажучи, нова теорія має бути плідною в якості інструмента дослідження. По-третє, теорія має витримувати деякі нові та суворі перевірки. Теорією наукового знання і його зростання є епістемологія, яка в процесі свого формування стає теорією вирішення проблем, конструювання, критичного обговорення, оцінки і критичної перевірки конкуруючих гіпотез і теорій [8, с. 53]. Отже, теорія будується за схемою: вихідна проблема – попередня, пробна теорія (тобто теорія, за допомогою якої вона вирішується) – процес усунення помилок в теорії шляхом критики і експериментальних перевірок – нова, більш глибока проблема, для вирішення якої необхідно побудувати нову, глибшу і більш інформативну теорію.

Розвиток науки, тобто отримання нового знання, є складним творчим процесом, що має певну логічну послідовність в діяльності дослідника. Загалом він відповідає поступальному характеру розвитку форм наукового знання [9, с. 32].

Підтримуємо авторів навчального посібника «Методологія наукового дослідження» А. Я. Баскакова та М. В. Туленкова у тому, що «...основними формами становлення нового знання є науковий факт, наукова проблема, гіпотеза та теорія. Їхній творчий розвиток і визначає логічну послідовність процесу наукового дослідження, а саме: виявлення фактів дійсності, їхнє пояснення і узагальнення; постановка і формулювання наукової проблеми; формування і обґрунтування наукової гіпотези; побудова теорії й визначення шляхів її практичної реалізації» [9, с. 32]. Вважаємо цілком вивіреною таку позицію вчених щодо логіки наукового процесу і, беручи її за основу, вважаємо за доцільне проаналізувати його елементи в контексті організації взаємодії правоохоронних органів.

1. Науковий факт. Установлення наукового факту є ключовим моментом побудови теорії, адже саме цей елемент процесу є вихідним і створює передумови самого дослідження, побудови наукової гіпотези і актуальності певного наукового знання. В. І. Вернадський з цього приводу зазначав, що «...вірно науково встановлений факт по суті завжди дає більше, ніж заснована на ньому теорія. Він є правильним і для майбутньої теорії, і залишається незмінним в історичній зміні теорій» [10, с. 3].

Факт – це явище, яке наділене певною автономністю від сформованої на його основі теорії. Це пояснюється насамперед тим, що факти — це динамічні процеси, які змінюються внаслідок розвитку об'єктивної дійсності. Натомість теорія фіксує наукові факти на певному етапі їхньої появи або існування (стадія отримання та фіксування наукового факту). На цьому етапі формується певний емпіричний базис і використовуються усі доступні методи, які носять як практичний, так і теоретичний характер. У подальшому відбуваються процеси, пов'язані з аналізом та оцінкою зібраних фактів, їхнє опрацювання, науковий опис тощо.

У контексті об'єкта дослідження цього підрозділу і зазначеного вище науковим фактом необхідно визнати існування постійних зв'язків між різними правоохоронними органами, державними та неурядовими інституціями. Наукові праці останніх років свідчать про наявність численних досліджень окремих аспектів взаємодії між різними правоохоронними структурами, а практика їхньої діяльності свідчить про її системність, неможливість самостійно (без організації спільної діяльності) реалізувати правоохоронну функцію держави. Саме це і виражає характеристику даного наукового факту.

2. Наукова проблема. Труднощі наукового пошуку найбільше виражаються у так званих проблемних ситуаціях, коли існує наукове знання, його рівень і понятійний апарат виявляються недостатніми для вирішення нових завдань пізнання і практики. Усвідомлення розбіжностей між обмеженістю наявного наукового знання і потребами його подальшого розвитку якраз і призводить до постановки нових наукових проблем. Наукова проблема – це форма наукового знання, зміст якого складає те, що досі не пізнане людиною, але що потрібно пізнати, тобто це знання про незнання, це питання, що виникло в ході пізнання або практики і вимагало науково-практичного рішення. В проблемі поєднується її емпірична і теоретична основа [9, с. 37–38].

Наукові проблеми виникають внаслідок відкриття нових фактів або відображення нових якостей вже існуючих фактів. Тому наукова проблема визначення та формування теорії взаємодії прямо пов'язана з відсутністю на тлі значних наукових розробок окремих питань організації взаємодії, комплексних узагальнень та концептуальних напрацювань взаємодії в управлінні правоохоронними органами. На перший погляд, видається недостатня обґрунтованість такої постановки проблеми, проте, зважаючи на те, що дослідження окремих засад взаємодії різних правоохоронних органів відбуваються без загальнотеоретичних постулатів, базуючись на конкретних прикладах, визначеннях, можна констатувати новизну, актуальність та практичне значення теорії взаємодії в управлінні правоохоронними органами.

3. Гіпотеза виражає науково обґрунтоване припущення, що пояснює причину явища, хоча достовірність цього припущення сьогодні ще не доведена, не підтверджена практикою. Гіпотеза має конкретний вираз у певній науковій пропозиції. Вона має бути доведена або спростована (відкинута).

Гіпотеза теорії взаємодії в управлінні правоохоронними органами розглядається крізь призму існування в межах загальної теорії управління окремих теоретичних засад, які визначають комплекс управлінських дій щодо організації взаємодії правоохоронних органів. При цьому ми не намагаємось створити нове наукове знання, а прагнемо виокремити його як частину вже існуючої теорії управління. Саме таке місце, на наш погляд, відводиться теорії взаємодії в управлінні правоохоронними органами.

Зважаючи на це, теорія взаємодії в управлінні правоохоронними органами є окремим інститутом науки управління правоохоронними органами.

Ця гіпотеза дозволяє дійти висновку, що формування окремої науки, яка б визначала теорію взаємодії в управлінні правоохоронними органами, не вбачається доцільним.

Висновок. Отже, теорія взаємодії в управлінні правоохоронними органами є складовою частиною загальної теорії управління, яка визначає закономірності та особливості організації внутрішньосистемної і внутрішньоструктурної взаємодії правоохоронних органів, а також їхньої взаємодії з державними та недержавними формуваннями.

Список використаних джерел

1. Білоус В. Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект) : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук за спеціальністю 12.00.07 р. / В. Т. Білоус // Нац. ун-т внутрішніх справ. – Харків, 2004. – 443 с.

2. Кучук А.М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня канд. Юрид. наук за спец. 12.00.01 р. / А. М. Кучук // Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2007. – 213 с.
3. Тюріна О. В. Сучасні системи правоохоронних органів (порівняльно-правове дослідження) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. Юрид. наук за спец. 12.00.01 р. історія правових і політичних вчень / О. В. Тюріна // Нац. академія внутрішніх справ України, К., 2001. – 184 с.
4. Осадчий В. Правоохоронні органи як суб'єкти кримінально-правового захисту / В. Осадчий // Право України, 1997. – № 11. – С. 71–75.
5. Судебные и правоохранительные органы Украины : учеб., под ред. проф. А. М. Бандурки. – Харьков : Ун-т внутр.дел, 1999. – 350 с.
6. Причепий Є. М. Філософія : посіб. / Є. М. Причепий, А. М. Черній, В. Д. Гвоздецький, Л. А. Чекаль. – К. : Академія, 2001. – 576 с.
7. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підруч. / О. М. Бандурка. – Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. – С. 33.
8. Кохановский В.П. Философия для аспирантов : учеб. пособ. – [Изд. 2-е]. / В. П. Кохановский, Е. В. Золотухина, Т. Г. Лешкевич, Т. Б. Фатхи. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 448 с.
9. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования : Учеб. пособ. – [2-е изд., испр.] / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. – К : МАУП, 2004. – 216 с.
10. Вернадский В. И. История минералов земной коры : В 2 т. Т. 1.– Пг. : Науч. хим.-техн. изд-во, 1923. – Вып. 1. – 208 с.

References

1. Bilous, V.T. (2004). *Koordinatsiya upravlinnya pravoookhoronnyumu orhanamy Ukrayiny po borot'bi z ekonomichnoyu zlochynnistyuu (administratyvno-pravovyy aspekt)*. [Coordination of management of law enforcement agencies of Ukraine in combating economic crime (administrative and legal aspect)]. Doctor's thesis. Kharkiv. [in Ukrainian].
2. Kuchuk, A.M. (2007). *Teoretyko-pravovi zasady pravoookhoronnoyi diyal'nosti v Ukrayini*. [Theoretical and legal principles of law-enforcement activity in Ukraine]. Candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
3. Tyurina, O.V. (2001). *Suchasni systemy pravoookhoronnykh orhaniv (porivnyal'no-pravove doslidzhennya)* [Modern systems of law enforcement bodies (comparative legal research)]. Candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
4. Osadchyy, V. (1997). *Pravoookhoronni orhany yak sub'yekty kryminalno-pravovoho zakhystu* [Law enforcement bodies as subjects of criminal law]. *Pravo Ukrayiny*, 11, 71-75. [in Ukrainian].
5. Bandurky, A.M. (Ed.), (1999). *Sudebnye upravookhranytel'nye orhany Ukrayny* [Judicial and Law Enforcement Bodies of Ukraine]. Kharkiv: Un-t vnutr.del. [in Ukrainian].
6. Prychepiy, Ye.M., Cherniy, A.M., Hvozdet'sky, V.D., Chekal, L.A. (2001). *Filosofiya: [Philosophy]*. Kyiv: «Akademiya». [in Ukrainian].
7. Bandurka, O.M. (1998). *Upravlinnya v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrayiny: [Office of Internal Affairs of Ukraine]*. Kharkiv: Un-t vnutr. sprav. [in Ukrainian].
8. Kokhanovskyy, V.P., Zolotukhyna, E.V., Leshkevych, T.H., Fatkhy, T.B. (2003). *Fylosofyya dlya aspyrantov [Philosophy for post-graduate students]: Uchebnoe posobyе*. Rostov n/D: «Fenyks». [in Russian].
9. Baskakov, A. YA., Tulenkov, N. V. (2004). *Metodolohyya nauchnoho yssledovanyya [Methodology of scientific research]*. Kyiv: MAUP. [in Russian]
10. Vernad'sky, V. Y. (1923). *Ystoryya myneralov zemnoy kory [History of minerals in the earth's crust]*. (Vol. 2), (issue 1) [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 25.09.2018.